

Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü ve Türkiye'nin Potansiyel Katkıları

NATO's Complimentary Role in Energy Security and Turkey's Potential Contributions at the New Energy Geopolitics

Emre İşeri* - A.Oğuz Dilek**

Özet

Kasım 2010 tarihli Lizbon Zirvesinde, NATO enerji meselesini, ilk kez, öncelikli bir güvenlik sorunu olarak değerlendirmiştir. Bu zirvede kabul ettiği yeni strateji konseptiyle, İttifak 'yeni enerji jeopolitiğinin' iki temel kaygı unsuru olan 'kaynak milliyetçiliğine' ve 'enerji terörizmine', tüketici perspektifinden cevap vermeyi amaçlamıştır. Lizbon Zirvesi, NATO'ya bu türden tehdit unsurlarını giderecek, veya etkilerini azaltacak, bir takım roller yüklemiştir. İttifakın yeni rolündeki performans kıstası, Türkiye'nin enerji güvenliğine yapacağı katkıyla orantılıdır. Bunun nedeni, Türkiye bahsedilen her iki enerji tehdidinin erime potası konumundadır, dahası, Avrupa'nın dördüncü enerji arteri olma iddiasındadır. Bu katkının göreceli büyüklüğünü tayin edecek faktörlerden birincisi İttifak-ıçi tartışmalardır. İkincisi ise Ankara'nın Rus enerji kaynaklarına bağımlı olan ulusal enerji güvenliği stratejisiyle NATO'nun yeni rolünün gerektirdiği öncelikler arasında ne derece özdeşlik bulacağıdır. Bu husus, daha geniş bir perspektiften alınırsa, 2008 Gürcistan Savaşı'nın jeopolitik hatlarını yeniden biçimlendirdiği Geniş Karadeniz Bölgesinde ve Arap 'Baharının' istikrarsızlaştırdığı Ortadoğu'da, gerek Türkiye ile İttifak arasındaki bağlaşıklığa gerekse de bizzat NATO gibi güvenlik hizmeti veren bir kuruluşun geleceğine, büyük oranda, şekil verecektir.

Anahtar kelimeler: NATO, Yeni Stratejik Konsept, Enerji Güvenliği, Türkiye

Abstract:

Energy-related issues gained a prominent place within the NATO's new strategic concept declared during the Lisbon Summit (November 20, 2010). This final strategic concept is to address two new sources of threat within the new energy geopolitics - 'resource nationalism' and 'energy terrorism' - which deeply concern those NATO members that require imported energy resources to meet their soaring domestic demand. Lisbon Summit to remove, if not alleviate, these security challenges tasked NATO with a set of specific roles. As a melting pot of the said two energy related risks, Turkey with its pledge to become the fourth energy artery of Europe will likely serve as a litmus test for NATO's new energy role. To what extent NATO will contribute to Turkey's energy security will depend on the degree to which Ankara will find conformity/coherence in between Turkey's own energy security reliance on Russia and NATO's possible demands sourcing from the Alliance's new role conception (based around energy). The prospect of such conformity/coherence matters for both the future terms of relations between the Alliance and Turkey and the relevance of NATO as a security providing organization within the upcoming decades. Especially, in a period of time when the Georgian War of 2008 still haunts the Wider Black Sea Region meanwhile the Arab 'Spring' further eclipses already weak stability within the Middle East.

Keywords: NATO, New Strategic Concept, Energy Security, Turkey

* Yrd. Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul,
e-mail: eiseri@khas.edu.tr,

** Yrd. Doç. Dr., Zirve Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-mail: oguz.dilek@zirve.edu.tr

Gazi

Akademik
Bakış
229
Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Giriş

21. Yüzyıldaki yeni enerji jeopolitiğinde NATO, varlık sebebini (*raison d'être*) sürdürebilmek için ittifak ülkelerinin ortak tehdit algılarından biri olan enerji güvenliği konusunu (özellikle kaynak milliyetçiliği ve enerji terörüyle ilgili olan tehditler), 2010 Lizbon Konferansı'nda kabul ettiği yeni Stratejik Konseptine öncelikli güvenlik alanlarından birisi olarak dahil etmiştir. Meselenin güvenlik boyutuyla doğrudan ilgilenen herhangi bir uluslararası kurum veya işbirliği mekanizmasının olmadığı bir ortamda NATO, üyelerine dar geçişler (*choke-point*) ve kritik enerji altyapıları güvenliği konusunda önemli katkılar sunabilir. Bu bağlamda NATO; hem Kuzey-Güney hem de Doğu-Batı ekseninde enerji koridoru olma iddiasında bulunan ve enerji terörizmi ve kaynak milliyetçiliği nedeniyle ciddi risk altında olan Türkiye'ye önemli yardımlarda bulunabilir. Fakat NATO'nun bu yeni misyonunu gerçekleştirebilmesinin önünde iki temel engel bulunmaktadır: 1) Operasyonlarıyla NATO üyesi olmayan ülkelere yanlış sinyal gönderme riski ve 2) Enerji güvenliği konusunda özellikle ihracatçı, transit ile ithalatçı ülkeler arasında görülen farklı enerji güvenliği tanımlamaları.

Yukarıda bahsedilen iki temel enerji güvenliği tehdidinin (kaynak milliyetçiliği ve enerji terörizmi) erime potası konumunda olan ve Avrupa'nın dördüncü enerji arteri olma iddiasındaki Türkiye'ye yapılacak muhtemel katkı, NATO'nun yeni rolü açısından en önemli sınavlardan biri olacaktır. Açıkça görüldüğü üzere, bu husus Türkiye'nin yakın bölgesindeki Rusya faktörüyle doğrudan ilgilidir. Özellikle Rusya-Gürcistan çatışması sonrası yeni jeopolitik ortamda, NATO'nun Geniş Karadeniz Bölgesi'nde (GKB) yer alan Türkiye'ye enerji güvenliği alanında ne dereceye kadar yardımcı olacağı konusunda birçok soru işaretleri mevcuttur. Bu tartışmalar ışığında, bu çalışmada NATO'nun Türkiye'ye enerji güvenliği konusundaki katkısının daha çok; güvenlik birimlerinin eğitimi, istihbarat paylaşımı ve teçhizat desteği sunma çerçevesinde gerçekleşeceği savunulmaktadır. NATO'nun Türkiye'ye sunacağı katkının bu düzeyin ötesine geçmesi durumunda GKB'de enerji güvenliğine yönelik risk faktörleri çeşitlenecektir.

Yeni enerji jeopolitiği denilen fenomen tüm bu anlatılanlara vücut veren arkaplanı oluşturduğundan, üç bölümden oluşan bu çalışmaya anılan fenomeni tanımlayarak başlamak gerekir. Yeni enerji jeopolitiği, enerji gibi NATO bünyesinde daha önce doğrudan ele alınmayan bir konunun, Lizbon'da öncelikli bir biçimde ele alınmasının köken-nedenidir. Çin ile Hindistan kaynaklı enerji talebi nedeniyle, bu yeni dönemde üretici ülkelerin- özellikle nükleer silah sahibi Rusya'nın - güçleri giderek artmaktadır. Bu durum ise tüketici tarafında iki temel kaygıyı öne çıkarmakta: Rusya'nın başını çektiği kaynak milliyetçiliği ve kritik enerji altyapılarını hedef alan enerji terörü. İkinci bölümde ise yeni enerji jeopolitiğinin NATO'daki güvenlik algılamalarını nasıl biçimlendirdiği üzerinde durulmuş, Lizbon'a giden süreçte İttifak'ın enerji konusundaki rolünün ne olması gerektiği yönündeki tartışmalar - askeri ve siyasi odaklı olarak - irdelenmiştir. Üçüncü bölümde; bir yandan enerji güvenliğine yönelik iki temel

kaygının erime potası haline gelen, bu yandan da Avrupa'nın dördüncü arteri olma iddiasındaki Türkiye ele alındı. Bu ülkenin hem tüketici hem de transit ülke olma özelliğinden doğan endişelerinin – arz ve kritik enerji altyapılarının güvenliği konularının – İttifak tarafından ne oranda karşılanabileceği hususu, NATO'nun yeni rolünün başarısında en temel kıstaslardan biri olacaktır. Hiç şüphesiz, 2008 Gürcistan savaşı sonrası GKB jeopolitiği ve Arap ayaklanmalarının sebep olduğu Kuzey Afrika-Ortadoğu bölgesindeki belirsizlikler, İttifak'ın işini – özellikle Türkiye konusunda – son derece zorlaştırmaktadır.

Yeni Enerji Jeopolitiği

NATO bünyesinde oluşturulan her tartışma platformu, tıpkı Lizbon Zirvesi (2010) gibi, tanımladığı tehdit algıları üzerinden geleceğe yönelik ortak güvenlik parametreleri geliştirir. 7. Strateji konseptinin oluşturulduğu ve enerji güvenliğinin ittifak ülkelerinin tehdit algılarını biçimlendirdiği Lizbon Zirvesine giden süreci irdelemeden önce, bu zirveyi koşullandıran/önceleyen jeopolitik çerçevenin hangi yönlerden ve nasıl dönüştüğünü inceleyerek bu makaleye başlamak uygun olacaktır.

Son yıllardaki çeşitli gelişmeler¹, enerji güvenliğinin uluslararası güvenlik tartışmalarında önemli bir konu haline gelmesine sebep olmuştur. Bu gelişmelerin temelinde Michael Klare'in tabiriyle "yeni enerji jeopolitiğinde" veya yeni enerji düzeninde olduğumuz gerçeği yatmakta. Klare'e göre bu yeni dönemde, devletleri iki kategoriye ayırmak mümkündür: enerji fazlası ve enerji açığı olanlar. Eski düzende bir devletin küresel hiyerarşideki sıralaması nükleer savaş başlığı sayısı, deniz gücü veya askeri personel sayısı ile belirlenmekteydi. Yeni düzende ise devletler arası güç hiyerarşisinin tayininde sahip olunan petrol/doğal gaz rezerv miktarı ve/veya enerji kaynaklarını satın alma (veya edinme) kabiliyeti gibi unsurlar gittikçe önem kazanmaktadır.² Enerji uzmanı Mehmet Öğütçü'nün de belirttiği gibi, "...küresel enerji düzeni temel bir değişimden geçmekte, bu durum sadece oyunun kurallarını değil, oyunun kendisini ve oyuncularını da değiştirmektedir."³

Bu çalışmanın amaçları ışığında yeni enerji jeopolitiğinde tüketicilerin iki temel kaygısına değinmek uygun olacaktır: Kaynak Milliyetçiliği ve Enerji Terörü. Bu kaygılardan ilki olan 'kaynak milliyetçiliği' yani devlet aktörlerinin –

- 1 Avrupa'nın ithal petrol ve gaza olan bağımlılığının giderek artması, Çin ve Hindistan gibi yükselen ekonomilerin giderek artan enerji ihtiyaçları, en somut uygulamasını Rusya'nın enerji politikalarında bulan kaynak milliyetçiliği, kritik enerji altyapılarını hedef alan enerji terörizmi, özellikle tankerin geçiş yaptığı dar suyollarındaki korsanlık faaliyetleri, fosil yakıtların bu yılın ortasından itibaren tükeneyeceği veya üretimlerinin zirve noktasına yönündeki beklentiler; iklim değişikliği konusundaki kaygılar.
- 2 Michael Klare, *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy*, New York, Metropolitan Books 2008, s. 14-31. Bkz., D. Ülke Arıboğan ve Mert Bilgin "New Energy Order Politics Neopolitics: From Geopolitics to Energeopolitics", *Uluslararası İlişkiler*, V/20, Winter 2009, s. 119.
- 3 Mehmet Öğütçü, "Turkey and the Changing Dynamics of World Energy: Towards Cleaner and Smarter Energy", *Insight Turkey*, XII/3, 2010, s. 63-65.

Gazi

özellikle Rusya, İran, Çin ve Venezuela - giderek ulusal enerji sektöründe daha fazla otoriteye sahip olması ve enerji politikalarını devletçi bir bakış açısıyla [piyasa dışı, siyasi içerikli politikalar ile] sürdürmesini ifade etmektedir.⁴ Bu ülkeler, milli çıkarları doğrultusunda enerji oyununun kurallarını değiştirmekte ve enerji kaynaklarını bir manivela gibi dış politika hedeflerini gerçekleştirmekte kullanmaktadır. Rusya, 2000'li yılların başından itibaren bir "enerji süper gücü" biçiminde (yeniden) ortaya çıkarak, bu türden politikaların en 'bariz' örneklerini enerji fakiri Doğu Avrupa ülkeleri üzerinde tatbik etmiştir.⁵ Rus Ordusunun büyük ateş gücü ve nükleer silah kapasitesi, bu tip politikaların uygulanmasında Moskova'ya büyük bir manevra alanı sunarken, Moskova lehine oluşan bu asimetrik güç dengesi NATO'nun özellikle de Rus enerji kaynaklarına yüksek oranda bağımlı üyelerini endişeye sevk etmekte.

Yeni enerji jeopolitiğinde özellikle tüketici kanadında giderek artan ikinci kaygı ise kritik enerji altyapılarının⁶ (boru hatları, petrol ve LNG tankerleri, enerji terminalleri, enerji santralleri, demir yolları, vs.) hedef alan "enerji terörizmi" olgusudur. Rakamlar da enerji altyapılarına yönelik ilgili tehdit unsurunun giderek daha önemli bir risk faktörü olarak ortaya çıktığını doğruluyor. 2003 yılında terör saldırılarının yaklaşık % 25'i enerji sektörünü hedef almışken, bu oran 2003-2007 arası dönemde %30-35'lere sıçramıştır.⁷ Dünya genelinde petrolün %35'i, doğalgazın ise %75'i - giderek uzamakta ve çoğu zaman istikrarsız bölgelerden geçmekte olan - boru hatları tarafından taşınmaktadır.⁸ Enerji tankerleri ise okyanuslar kat ederek gerek terör gerekse de kazaya yönelik çeşitli güvenlik riskleri bulunan Hürmüz, Süveyş, Malaga ve Türk Boğazları gibi dar suyollarından (*choke points*) geçerek bir kıtadan diğerine enerji nakletmektedirler. Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) tahminlerine göre, izleyen yirmi yıl içerisinde, sadece Hürmüz Boğazı üzerinden taşınan toplam enerji miktarı (LNG ve petrol) iki katına çıkacaktır.⁹

Gal Luft'un analiz ettiği gibi, enerji altyapıları terör örgütleri için son derece çekici hedeflerdir. Bir boru hattının sadece belli bir kısmına yapılacak başarılı bir sabotaj eylemi, enerji üstyapıları karşılıklı bağımlı şebekeler ol-

4 Klare, *Rising Powers*, s. 21-26.

5 Bkz., Marshall I. Goldman, *Petrostate: Putin, Power, and the New Russia*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

6 Kavrama ilişkin en geniş geniş tanımlamalardan biri şu şekildedir: Devletler için hayati önemde olan ve işlevlerini yerine getiremedikleri durumlarda milli güvenlik, iktisadi güvenlik, kamu sağlığı veya bunların birleşimine doğrudan olumsuz etki yapabilecek fiziksel veya sanal sistem ve mal varlıkları. Bkz. The White House, *The National Strategy for Homeland Security*, Washington D.C., Mayıs 2011, http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.

7 Jennifer Giroux, "Targeting Energy Infrastructure: Examining the Terrorist Threat in North Africa and its Broader Implications", *Analysis of the Real Instituto Elcano*, 25, 2009, 13 Şubat 2009, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/ri/elcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/international+terrorism/ari25-2009

8 Gawdat Bahgat, *An Interdisciplinary Approach to Energy Security*, New York, John Wiley & Sons Ltd. 2011.

9 *World Energy Outlook 2009*, International Energy Agency, <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2009/WEO2009.pdf>, s. 118.

duklarından, enerji akışını tamamen kesebilir, enerjiye bağımlı bütün sanayi branşları otomatikman zarar görür, dahası bu ülkeye yapılacak yabancı yatırımlar gecikebilir veya toptan iptal edilebilir.¹⁰ Dünya petrol arzının 1/6'sını gerçekleştiren Suudi Arabistan'a karşı El-Kaide'nin giriştiği terör eylemleri, diğer örnekler arasında özel bir öneme sahiptir. Bunlardan dünya kamuoyunda en fazla ilgi uyandıranı, dünya petrol arzının yaklaşık %10'unu tek başına sağlayan Suudi Arabistan'ın en büyük petrol rafinerisi Abqaiq'e 2006 yılında yapılan ve 'başarısız' olmasına rağmen petrolün varil fiyatını 2,5 Amerikan Doları düzeyinde artıran saldırıdır.¹¹

Korsanlık faaliyetleri ise dünya genelinde tüketici ülkelerin enerji güvenliği zafiyetini arttıran teröre paralel bir başka tehdit kaynağı. Uluslararası Taşımacılık Ajansı, dünyanın $\frac{3}{4}$ 'nü kapsayan denizlerde yılda 300'den fazla korsanlık faaliyetinin gerçekleştiğini rapor ediyor ve bu saldırıların önemli bir kısmı petrol tankerlerine yönelik.¹² Düşük seyir hızları nedeniyle kolay hedef olan tankerlere yapılacak korsan saldırılar, küresel enerji arzı üzerinde ancak küçük bir etki yaratırken, bu gemilerden birisinin terör saldırısına uğraması, dar geçitlerde batırılması (dar bir kanalı tıkayacağından) ise enerji akışını haftalarca kesintiye uğratma riskine sahiptir.¹³

Bu tartışmalar ışığında enerji gurusu Daniel Yergin'in konuya ilişkin tespitine vurgu yapmak yerinde olacaktır. 1973 Krizi sonrasında doğmuş olan hali hazırdaki enerji güvenliği modeli, önceliğini petrol-üreten ülkelere kaynaklanabilecek arz kesintilerini yönetmeye vermiştir. Oysa günümüzde, enerji güvenliği kavramının, bütün enerji arz zincirini ve altyapılarını korumayı da içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.¹⁴ Winston Churchill enerji güvenliğini bir defasında "çeşitlilik, sadece ve sadece çeşitlilik,"¹⁵ olarak tanımlamıştır. Ancak, az önce de dillendirildiği gibi, konunun artık, henüz muhatabını tam bulmamış, 'askeri' bir güvenlik boyutu da olduğu aşikâr. Bu noktada, Amerikan Harp Okulundan George G. Wright'ın " Enerji güvenliği için yeni bir 68 sayılı Milli Güvenlik Kurulu Raporu (NSC 68) zamanıdır,"¹⁶ tespiti son derece manalı. NATO'nun yedinci strateji konseptiyle Wright'ın bu yargısının ne ölçüde birbiriyle uyduğu tartışmaya açık olmakla beraber, yeni enerji jeopolitiğinde NATO'nun enerji güvenliği konusunda (herhangi türde) bir rol aramaya başlamış olması şaşırtıcı olmasa gerek.

10 Gal Luft - Anne Korin, *Energy Security Challenges for the 21st Century*, California, Praeger 2009, s. 147, 156.

11 "Terrorist Attack at Abqaiq Oil Facility Thwarted," *Saudi-U.S. Relations Information Service*, 25 şubat, 2006, <http://www.saudi-us-relations.org/articles/2006/nid/060225-abqaiq-attack2.html>.

12 *World Energy Outlook 2009*, s. 118.

13 Gal Luft - Anne Korin, "Terrorism Goes to Sea", *Foreign Affairs*, LXXXVI/6, November/December 2004, s. 61.

14 Daniel Yergin, "Ensuring Energy Security", *Foreign Affairs*, LXXXVI/2, March/April 2006, s.78.

15 *Ibid.* s. 69.

16 George G. Wright, *It is Time for a National Energy Security Strategy*, Philedelphia, The US Army War College Research Project (Num. 298-Rev. 8-98), Mart 15, 2008, s. 20.

Gazi

Akademik
Bakış

233

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Yeni Enerji Jeopolitiğinde NATO'nun Enerji Güvenliği Algısı

Güvenlik üreten bir örgüt olarak NATO, 60 yıllık tarihinde, başlığı kendi başına enerji olan bir gündeme sahip olmamıştır. Enerji güvenliği, daha ziyade, dolaylı bir şekilde askeri-lojistik gerekliliklerle ilintili olarak işlenmiş, İttifak'ın askeri kuvvetlerine yakıtın kesintisiz olarak sağlanması manasına gelmiştir. Aynı noktayı bir kez daha vurgulamak adına: NATO'nun 2006 yılındaki Riga zirvesine değin, enerji ve enerji güvenliği İttifak'ın hiç bir bildirisinde ayrı bir konu başlığı olarak alınmadı ve konuya yönelik sistematik bir yaklaşım geliştirilmedi.¹⁷ Yukarıda ele alındığı gibi, artan terör saldırılarının ve denizlerdeki korsanlık faaliyetlerinin yanı sıra Rusya gibi üretici güçlerin—nedret enerji kaynaklarını dış politikada koz olarak kullanmalarına olanak veren—kaynak milliyetçiliği, NATO'yu kendi enerji güvenliği paradigması konusunda yeniden düşünmeye zorladı. NATO'nun enerji güvenliği konusunda nasıl bir rol alabileceğine dair; birisi üretici ülkeleri diğeri ise korsan gruplarla terör gruplarını tehdit algısının merkezinde gören, ancak özünde her ikisi de enerji arz güvenliği ile alakalı, iki temel yaklaşıma aşağıda değinilmesi Riga Zirvesi'ne giden süreci daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır.

NATO İçerisindeki Enerji Güvenliği Tartışmaları ve Lizbon'a Giden Süreç

2006 Şubat ayında—yani enerji tesisleri ve arz yollarına yönelik tehdit algılarının yüksek olduğu ve başlıca enerji üreticilerinin güvenilirliğinin sorgulandığı bir uluslararası konjonktürde—NATO'nun kendi üyeleri namına ve hesabına bu risklerle yüzleşmesi gerektiği fikri, dönemin NATO Genel Sekreteri Joop de Hoop Scheffer tarafından, Riga'da, dillendirildi. Böylece NATO, Riga Zirvesi Bildirgesiyle beraber tarihinde ilk defa, enerji güvenliğini siyasi ajandasının içine yerleştirmiş oldu. İttifak'ın enerji konusunda oynayabileceği bir rolünün varlığı konusunda bir ihtilaf yaşanmazken, bu rolün doğasının ne olacağı ve hangi yönlerden NATO'nun konuya 'yeni bir' değer katabileceği konuları üzerinde bir hemfikirlik söz konusu değildi. Bu konular ta ki Lizbon Zirve'sine değin sürecek canlı bir İttifak-içi tartışmayı tetikleyecektir.¹⁸

Yukarıda yer verilen, Scheffer'in NATO'yu göreve çağıran tespiti, aslında eş zamanlı iki gelişmeye birden gönderme yapmaktadır: bunlar, 2006 yılının Ocak ayında meydana gelen Ukrayna Krizi ve aynı yılın Şubat ayı sonunda Abqaiq petrol rafinerisine El-Kaide tarafından gerçekleştirilen terörist saldırıdır. NATO'nun enerji güvenliği ile ilgili rolünün ne olması gerektiğine dair anılan iki farklı perspektif—enerji terörizmi ve kaynak milliyetçiliği— bir bakıma bu iki olayda (ve başkaca benzer gelişmelerde) somutlaşmış gibidir.

17 Zurab Khamashuridze, "Energy Security and NATO: Any Role for The Alliance?", *Connections: The Quarterly Journal*, VII/4 Fall 2008, s.54.

18 Andrew Monaghan, "Energy Security: NATO's Limited, Complementary Role", *NATO Defense College Research Paper*, No 36, Mayıs 2008, s.2, http://www.incipe.org/rp_36en.pdf. Ayrıca, 6 Kasım 2006 tarihli Riga Zirvesi Bildirgesi için bakınız: "Riga Summit Declaration", *NATO.int*, 19 Kasım 2006, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>.

Enerji teröründen kaynaklanan tehdidin daha ivedilikle giderilmesini savunan bakış açısına göre, İttifak, terör örgütlerinin ve/veya korsan gruplarının enerji üretim tesislerine (petrol kuyuları gibi), üreticilerce tüketiciler arasında yer alan enerji nakil rotalarına (dar suyuolları) ve diğer kritik altyapıya (boru hatları) yönelik tehditlerinin giderilmesine yoğunlaşmalıdır. Böylece, hem üye devletlerin istikrarının ve güvenliğinin hem de İttifak'ın operasyonel kabiliyetinin sürdürülmesi için hayati önem arz eden kesintisiz enerji arzı temini, gerekli pratik ve lojistik planlama ile garantiye alınacaktır.¹⁹ Atlantikçi Blok diye tabir edilen diğer görüşe göre, NATO'ya üye ülkelerin enerji güvenliğine yönelen esas tehdit, kaynak milliyetçiliğidir. Somut planda, doğrudan referans verilmesi de, burada kastedilen Moskova tarafından Gazprom-Ukrayna krizinde, Ocak 2006'da, ustalıkla kullanılan, enerji kaynaklarının birer siyasal silaha dönüşmesi durumudur. Hakikaten de bu kriz, Soğuk Savaş döneminde Avrupa devletlerinin Sovyetler Birliğine bağımlılığı konusundaki Amerikan endişelerini yeniden canlandırmıştır.²⁰

Özellikle Senatör Lugar tarafından yüksek sesle ifade edilen bu Atlantikçi görüş,²¹ Rus kaynaklarına aşırı bağımlılığı bulunan Polonya gibi ülkelerden destek görmüş, hatta "Enerji NATO'su" önerilerini beraberinde getirmiştir.²² Öte yandan, bu Atlantikçi pozisyon, Lizbon Zirvesi'nde kristalleşen stratejik yol haritasına yansıtılmamıştır. Rusya ve enerji güvenliğinin İttifak'ın gündemine ayrıntı konular olarak dâhil edildiği görülmektedir. Bu anlamda, NATO'nun enerji güvenliği ile ilgili benimseyeceği rol, enerji altyapısının terör, korsanlık veya kaza risklerine karşı korunması ile sınırlandırılmıştır.

Almanya ve Fransa gibi AB'nin başlıca bazı üyeleri enerji meselelerinin "askerleşebileceği" ve bu durumun Rusya'da rahatsızlık yaratabileceği düşüncesiyle, alternatif olarak Rusya'yı da işbirliği çatısı altına davet eden Avrupa Enerji Güvenliği Çerçevesini önermiştir.²³ Gerçekten de, Madeleine Albright'ın başını çektiği bir uzmanlar heyetince taslağı hazırlanan 7. Strateji Konsepti, Rusya karşısında güvenlik zafiyeti duyan 'yeni' üyelerine 5. Madde ile düzenlenmiş olan "ortak savunma" güvencesi verirken, bir yandan da Rusya'yı füze kalkını veya enerji güvenliği konularında çözümün ve işbirliğinin bir parçası kılmayı hedeflemektedir.²⁴ Kaynak milliyetçiliği konusunun NATO'nun tartışma

19 Paul Gallis, "NATO and Energy Security", *CRS Report for Congress*, Mart 2006, s.1, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rs22409.pdf>.

20 Monaghan, "Energy Security", s.3.

21 Dick Lugar'ın 27 Kasım 2006'da, Riga'da gerçekleşen, German Marshall Fund'un düzenlediği konferansta yaptığı konuşmanın metni için: Dick Lugar, "Energy and NATO", 27 Kasım 2006 <http://lugar.senate.gov/energy/press/speech/riga.cfm>

22 *Energy Security and NATO Policy Research Paper*, Londra, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI), 2008, s.31-34.

23 Ian Davis, "NATO Reform Lite: An Evaluation of the Lisbon Summit (Part I)", 26 Kasım 2010, s. a3 http://www.natowatch.org/sites/default/files/An_Evaluation_of_the_Lisbon_Summit_Part_I_0.pdf

24 Bkz., *NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for Nato*, Brussels, NATO Public Diplomacy Division, 17 Mayıs

Gazi

Akademik
Bakış

235

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

gündeminin dışına çıkartılması, hiç şüphesiz, İttifak üyeleri arasında bu konuda tam bir çıkar ahenginin olmaması ile yakından ilgilidir.²⁵ İttifaka üye ülkeler arasında Rusya karşısında ortak bir tarz-ı siyasetin oluşmasının ne derece güç olduğu, Riga Zirvesini izleyen dönemde meydana gelen bir dizi olayla daha da netleşti. Almanya, örnek vermek gerekirse, hem Moskova'yı gücendirmeme hassasiyetinden ve hem de zaten enerji talebini Kuzey Akım gibi alternatif rotalarla temin edebileceğini bildiğinden, Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'ı işgali karşısında, çoğu eski Sovyet Cumhuriyeti'nin aksine, büyük oranda sessiz ve hareketsiz kalmayı tercih etti.²⁶

Gerçekten de, Bükreş Zirvesi (2008) arifesindeki kamuya açık toplantılarla, İttifak'ın enerji güvenliğine ilişkin rolü, kritik enerji altyapısının korunması ile sınırlandırılmıştır.²⁷ İzleyen Bükreş Zirvesinde, kritik enerji altyapı tesislerinin güvenliğinin sağlanması amacıyla—özellikle potansiyel terörist saldırılar, teknik arıza ve kazalara karşı—NATO'nun ne türden bir görev üstlenebileceğini tartışan "NATO'nun Enerji Güvenliğindeki Rolü" (*NATO's Role in Energy Security*) isimli bir rapor hazırlanmıştır. Rapor, NATO'nun katkı yapabileceği (*added value*) beş alandan bahsetmektedir. Bunlar: bilgi ve istihbarat birleştirilmesi ve bunların paylaşımı; istikrarı yaymak; uluslararası ve bölgesel işbirliklerini geliştirmek; "Sonuç yönetimi"²⁸ konularında destek verilmesi ve kritik altyapıların korunmasına yardımcı olunmasıdır.²⁹ Böylece NATO, devlet-harici aktörlerden (terörist ve korsan gruplar), insan hatasından ve doğal afetlerden kaynaklanabilecek risk unsurlarına karşı kritik enerji altyapısının korunmasını, İttifak'ın ortaklaşa eyleminin gereği olarak ilan etmiştir. Müdahalede öncelik sıralamasına gideceğini, askeri varlığıyla sahayı kaplamaya çalışmak yerine, risk değerlendirmesini esas alacağını ilan etmiştir.³⁰

Nisan 2009 tarihli Strazburg-Kehl Zirvesinde ise enerji meselelerine yönelik bir adım daha atılmıştır. "Enerji Güvenliği Alanında Sağlanan İlerleme

2010.

- 25 Konstantin Hlihor, "It is Time for a NATO Energy Security", *Romanian Journal of Security Studies*, 1/2, Winter 2010, s. 45. Keith Smith Avrupa içerisinde Rusya konusunda oluşan çatlaklara ilave örnekler vermekte. Bunlar arasında, Paris'in ve Berlin'in Rusya'nın gaz akışını kestiği Ukrayna'yı (2006 ve yeniden 2009) ve Çek Cumhuriyeti'ni (2008) Rusya kadar sorumlu bulması, Druzhba Limanına petrol tankerleriyle yapılan nakliyatı Rusya'nın 2004 Yılında kesmesine hemen hiçbir yorum yapılmaması vb. Bkz., Keith C. Smith, *Russia and European Energy Security: Divide and Dominate*, Washington, CSIS Press 2008, s. 4-7.
- 26 Keith C. Smith, *Russia and European Energy Security*, s. 17.
- 27 Bkz., "Opposing Views: Should NATO Defend Europe Against Russia's Energy Weapon?", 2 Nisan 2007, <http://www.rferl.org/content/article/1079722.html>.
- 28 Farklı tanımlamalar olmakla beraber, bu kavram olağanüstü hal (terörist saldırı, doğal afet, kaza vb.) sonrası yönetim manasına gelmektedir. Bkz., Scott R.Taylor vd., "Consequence Management in Need of a Timeout", *Joint Force Quarterly*, Summer 1999, s. 78-85, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1422.pdf.
- 29 "NATO's Role in Energy Security", http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49208.htm (Erişim Tarihi 03 Aralık 2011).
- 30 Monaghan, "Energy Security", s. 4.

Raporu"nda (*Report on Progress Achieved in the Area of Energy Security*), hidrokarbon kaynaklarının ve ulaşım yollarının çeşitlendirilmesinin yanı sıra, enerji şebekelerinin karşılıklı bağlantılarının tesis edilmesi yönünde hareket edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Zirve Bildirgesinde ise enerji güvenliği gibi yeni ortaya çıkan tehditlere cevaben yeni Stratejik Konseptin hazırlanacağı belirtilmiştir.³¹

Yeni Stratejik Konseptin³² kabul edildiği Aralık 2010 Lizbon Zirvesi'nde, Bükreş Zirvesi'nin kapsamını ve sınırlarını çizdiği NATO eliyle sürdürülecek faaliyetler bir kez daha tekrar edilmiş, dahası ilan edilen Deklarasyonda³³ İttifak'ın ilk enerji güvenliği tanımı ortaya konmuştur. Bu tanım, enerji güvenliği kavramı ile alakalı üç temel unsuru içerisinde barındırmaktadır: Enerji arzının güvenli ve sürekli olması; arz yollarının, arzı sağlayan ülkelerin ve kaynakların çeşitlendirilmesi; ve Enerji şebekeleri arasında sürekli bağlantıların tesis edilmesi. Genel rol tanımı bir kez bu şekilde ortaya konulunca, NATO tarafından gerçekleştirilmesi beklenen eylemlerin neler olabileceği netlik kazandı. Bunlar kısaca şunlardır: deniz ticaret rotalarının güvenceye alınması; yasa dışı ticaretin engellenmesi için önlem alınması; enerji fiziksel altyapısıyla ilgili üretim birimlerinin ve boru hatlarının korunması; enerji üreten, satın alan ve nakleden ülkeler arasında işbirliğinin kurulması; ve NATO'nun BM, AB ve Uluslararası Atom Ajansı ile yakın temasta bulunması. 26-27 Mayıs 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen Hırvatistan Konferansında ise, Güney Doğu Avrupa'da taraflar arasında (Moskova, Brüksel ve diğer bölgesel aktörler) kurulacak işbirliğinin enerji güvenliğine yapacağı katkı birkez daha vurgulanmakla beraber, kısa vadede bu konuda mucize beklenmemesi gerektiği de belirtilmiştir.³⁴ Bir not olarak düşmek gerekirse, NATO'nun enerji güvenliği tanımı ve buna ilişkin rolü, 2009 Ocak ayındaki gaz krizi³⁵ sonrası belirlenen AB'nin enerji güvenliği ajandasıyla (*EU Energy Agenda*)³⁶ büyük oranda paralellik göstermektedir.

Yukarıda bahsedilen zirve ve konferanslarda İttifak'ın enerji güvenliğinin sağlanması yönünde kabul edilen prensipleri, birbirleriyle işbirliği içerisinde olan ülkelerin oluşturmuş olduğu çalışma grupları vasıtasıyla uygulamaya

31 "Strasbourg / Kehl Summit Declaration", 4 Nisan 2009, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm.

32 "Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation", 20 Kasım 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

33 "Lisbon Summit Declaration", 20 Kasım 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm.

34 "NATO's Role in Energy Security: Challenges for South Eastern Europe", 26-27 Mayıs 2011, http://www.nato.int/cps/en/SID-3810FAC5-FFAFA120/natolive/news_75463.htm.

35 Rusya ile Ukrayna arasında fiyat anlaşmazlığı yüzünden yaşanan kriz, Avrupa Birliği'nin toplam doğal gaz tüketiminin yüzde 20'sini karşılayan bir arz miktarının kısa süreliğine kesilmesine sebep olmuştur. Haliyle, Avrupalı tüketicilerin taraflara olan güveni sarsılmış ve alternatif arz güzergâhı konusu tekrardan önem kazanmıştır. Bkz., Arzu Yorkan, "Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor", <http://www.abbulteni.org/makale-ve-yorumlar/183-ukrayna-rusya-doal-gaz-krizi-avrupa-ve-tuerkiye-zor-guenler-geciriyor.html>.

36 "Ministers Give Nod to EU Energy Security Agenda", 20 Şubat 2010, <http://www.euractiv.com/energy/ministers-give-nod-eu-energy-security-agenda/article-179638>.

Gazi

Akademik
Bakış

237

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

sokulmuştur. Bunlar arasında; Avrupa-Atlantik İşbirliği Konseyi (*Euro-Atlantic Partnership Council*), Akdeniz Diyalogu (*Mediterranean Dialogue*), İstanbul İşbirliği Girişimi³⁷ (*Istanbul Cooperation Initiative*) ve NATO'nun Barış ve Güvenlik için Bilim Programı (*NATO's Science for Peace and Security Programme*) sayılabilir.

NATO'nun Enerji Güvenliğinde Tamamlayıcı Rolü

Yeni Stratejik Konseptte ve Lizbon Deklarasyonunda betimlendiği şekliyle, İttifak'ın enerji güvenliği konusunda liderlik rolü oynamak gibi bir niyetinin olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan, NATO Enerji Güvenliği Birimi Başkanı, Michael Rühle'nin "enerji güvenliği, NATO'nun Mayıs 2012 tarihli Şikago Zirvesinde gündeme gelmeyecektir" açıklaması manidardır. Bu önemli zirvede enerji meselesinin tartışmaların kapsamı dışarısında bırakılmış olması – yukarıda betimlendiği üzere – NATO üyelerinin konuya ilişkin uyumunun asgari-müşterek düzeyin ötesine geçemediğini göstermektedir. İlaveten, NATO'nun katkısının askeri olmaktan öte geçmeyeceği, safi askeri tedbirler ile de enerji güvenliğinin tümüyle tesis edilemeyeceği belirtilmiştir. Her ne kadar Rühle "NATO'nun enerji güvenliğine yönelik rolünün kademeli olarak artmakta olduğu[nu]"³⁸ belirtse de; ittifak ancak askeri bir müdahaleye ihtiyaç olduğu durumlarda—Somali açıklarında korsanlara karşı girişilen operasyon örneğinde olduğu gibi—enerjiyle ilgili meselelere etkin bir şekilde müdahil olabilmektedir.

Bu tartışmalar ışığında NATO'nun enerji güvenliğine yönelik rolünün ilerleyen günlerde de sınırlı kalacağını öngörmek yanlış olmayacaktır. Hakikaten de NATO'nun enerji güvenliği tanımını ve konuya ilişkin kendine biçtiği role bakıldığında; tanımlanan rolün bir 'katkı' olmanın ötesine geçmediğini görüyoruz. Öyleyse, NATO'nun enerji güvenliği konusunda kendisine çizdiği sınır: diğer anahtar aktörlerin çalışmalarına nasıl değer katılabileceği (*add value*) ve tamamlayıcı (*complementary*) bir rol üstlenilebileceği ile kadimdir.³⁹ NATO'nun Planlama Birimi Direktörü Jamie Shea'nın yıllar önce betimlediği gibi İttifak, birbiriyle ilintili dört 'sahada' enerji güvenliğine yönelik uluslararası çabalara değer katabilir: enerji güvenliği durumunun gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi, deniz seyrüsefer gözlemi ve tehdit bazlı müdahale, engelleme operasyonları ve müttefiklere güvenlik yardımı.⁴⁰

37 NATO'nun Akdeniz'deki etkinliğini genişletme gayesiyle, 2004 İstanbul Zirvesinde Körfez İşbirliği Konseyi (*Gulf Cooperation Council*) üyeleriyle işbirliğinin kurumsallaştırılarak pekiştirilmesi karara bağlandı. Bkz., "Istanbul Cooperation Initiative (ICI)", http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52956.htm.

38 İçinde alıntı, Rosa Lin, "Different views of NATO countries keep energy security off summit agenda", 09 Mayıs 2012, <http://nationalsecurityzone.org/natog8/different-views-of-nato-countries-keep-energy-security-off-summit-agenda/>.

39 Bu konuya dair daha detaylı bir analiz için bkz., Andrew Monaghan, "Energy Security: NATO's Limited, Complementary Role", *NATO Defense College Research Paper*, No 36, Mayıs 2008, s.2, http://www.incipe.org/rp_36en.pdf.

40 Jamie Shea, "Energy Security: NATO's Potential Role", Sonbahar 2006, www.nato.int/docu/review/2006/issue3/english/special1.html.

İlk niş alanı, bölgesel İttifak üyelerinden ve ortaklarından gelen uzmanlara danışılarak, enerji güvenliğine ilişkin gelişmelerin değerlendirileceği mekanizmaların oluşturulması hakkındadır. Askeri personelin ortaklaşa hazırlayacağı analizlerin ve istihbarat raporlarının Kuzey Atlantik Konseyi'ne (*North Atlantic Council*) sunulması ve Konsey'de alınacak tedbirin karara bağlanması, bu mekanizmanın işleyiş prensibidir. Shea, bu işbirliği mekanizmasına AB, Uluslararası Enerji Ajansı ve başlıca petrol şirketleri gibi diğer uluslararası kurum ve kuruluşların da katılımının önemli katkılar sağlayacağı görüşündedir.⁴¹ Bu yapılanmaya ilave olarak, aynı uluslararası terörizm konusunda olduğu gibi, Kuzey Atlantik Konseyi'nce oluşturulacak bir Enerji Güvenliği ve İstihbarat Analiz Birimi, istihbarat paylaşım mekanizmalarını daha da etkin kılacaktır. Böylece NATO, enerji altyapılarına yönelik küresel güvenlik risklerinin değerlendirilmesi konusunda son derece önemli bir rol oynayabilecektir.

İkinci uygulama alanı, seyrüsefer halindeki tankerlerin – özellikle Afrika Boynuzu ile Süveyş Kanalı gibi dar geçiş noktalarında - gözlemlenmesi ve meydana gelebilecek tehditlerin doğasına göre onlara müdahale edilmesi hakkındadır. Bu husus, sadece NATO ve üyeleri açısından değil, aynı zamanda ortaklar için de ciddi bir güvenlik açığını kapatabilir. İlk uygulama alanında bahsedilen gözlem ve tehdit değerlendirmesi, bir bakıma, hayati kaynakların güvenlik riski olan bölgelerden güvenle geçişi açısından elzemdir. Hâlihazırda NATO, *Operation Active Endeavour* yoluyla Akdeniz'i gözlemlemekte ve askeri olmayan gemilerin maruz kalabileceği muhtemel saldırıları, eskortluk yaparak caydırmaya çalışmaktadır. Öte yandan, aşağıda Türkiye özelinde tartışılacağı gibi, bu türden NATO'yu doğrudan sahaya taşıyan operasyonların genişletilmesinin sınırları mevcuttur.

Üçüncü uygulama alanı, arz akışının güvenliğini tehdit eden bir kriz veya çatışma durumunda, askeri engelleme operasyonlarının nasıl tasarlanacağına ilişkindir. Mesela, İran-İrak savaşı esnasında Kuveyt'in petrol tankerlerini korumak için Hürmüz Boğazı'na savaş gemilerinin konuşlandırılması veya tanker bayraklarının bir şaşırtmaca olarak değiştirilmesi türünden tedbirleri içeren *Operation Earnest Will*, bir NATO operasyonu olmasa dahi, gelecekte yapılacak engelleme operasyonları için NATO güçlerine bir örnek teşkil etmektedir. Bu tip bir operasyon, kritik enerji altyapılarının korunması için kısa süreliğine seyrüsefer eskortluğu desteği verilmesi biçiminde de yürütülebilir.

Dördüncü uygulama alanı ise müttefiklere güvenlik desteği sağlanmasıyla ilişkindir. Bu alan kapsamında; bir veya daha fazla sayıda müttefike güvenlik yardımı (Sivil Aciliyet Planı yoluyla afetlerde yardım, vs.) ve tehditkâr unsurlara karşı askeri engelleme operasyonları (denizden ve havadan devriye katkısı) ya-

41 Burada belirtilmemiştir ki, NATO ve AB bilim ve teknoloji alanında zaten yakın işbirliği içerisindedir. Bu işbirliğinin daha üst bir boyuta taşınmamasının gerisinde ise, Türkiye'nin Kıbrıs'ın durumuna ilişkin vetosunun da bağımsız, kadim Avrupalılar – Atlantikçiler ayrımı yatmakta. Bkz. Münnerweber Cebeci, "NATO-EU Cooperation and Turkey", *Turkish Policy Quarterly*, X/3, ss. 93-103.

Gazi

Akademik
Bakış
239
Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

pılabilecektir. Olağan üstü hallerde ise, 4. Madde kapsamında acil müdahale gücünün kriz bölgesine nakledilmesi, bu sayede tehdit altındaki sahanın güvence altına alınması da, gene dördüncü uygulama alanı ile düzenlenebilecek bir başka NATO operasyonu örneğidir. Bu anlatılanlar ışığında, NATO'nun Türkiye'nin enerji güvenliğine ne oranda katkı yapabileceği aşağıda etraflıca tartışılacaktır.

Türkiye'nin Kritik Enerji Altyapı Güvenliği

Türkiye'nin ne derece NATO'nun enerji güvenliğinde bir rol oynayacağı; ne derece güvenli bir transit ülke olduğuyla, yani kritik enerji altyapılarını hedef alan enerji terörü riskini ne oranda yönetebildiğiyle doğrudan ilgilidir. Bu anlamda sadece dış politikada etkili bir diplomasi takip ederek bölgesel enerji kaynaklarına erişmek ve/veya yabancı yatırıma cazip bir iç pazar sunmak, kendi başına, yeterli değildir. Bu unsurların yanında Türkiye; topraklarında var olan ve inşa edilen kritik enerji altyapısının güvenliğini tesis etme konusunda—hem enerji kaynaklarının sahipleri, hem bu kaynakları talep eden ülkeler ve hem de yabancı yatırımcılar nezdinde—muteber olmak durumundadır. Kritik enerji altyapılarının korunması görevi bir ülkenin kendi iç güvenlik sorunu olarak peşinen kabul edilse de⁴², NATO'nun enerji sahasında oynayacağı rol Türkiye'ye dışarıdan çok önemli katkılar sunabilir. Bu konuya daha etraflıca değinmeden önce, Türkiye'nin yüzleştiği enerji terörizmini bir risk durumu olarak ele almak yerinde olacaktır.

Yaklaşık 30 yıldır, Türkiye, ayrılıkçı PKK (*Partiya Karkeren Kurdistan*) terörüyle mücadele etmektedir. Bu terör örgütü de, tıpkı El-Kaide gibi, enerji terörizmini-bilhassa da korunması son derece güç olan boru hatları özelinde-askeri stratejisine dâhil etmiştir.⁴³ Örgüt bu yeni terör yöntemini 2004'ten günümüze gerçekleştirdiği 20 civarında irili ufaklı saldırıyla uygulamaya çalıştı. Bunlar arasında en çok yankı uyandıranları şunlardır. İran'dan Türkiye'ye enerji taşıyan boru hattı, 2008 yılının Mayıs ayında iki kere ve Ağustos ayında bir kere PKK'lı gruplarca hedef alınmıştır.⁴⁴ Türkiye üzerinden petrolü batıya taşıyan (BTC gibi) nakil kanallarına PKK, gerektiğinde, saldırma hakkını 'saklı' tuttuğunu 2006 yılında ilan

42 BTC ve Nabucco boru hatlarının uluslararası karakterinden ötürü Türkiye bu hatların güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Türkiye'de kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin iki adet kanun mevcuttur. Bunlar: Boru Hatları Üzerinden Transit Petrol Akışı Kanunu, 2000, ve 2004 Tarihli Özel Güvenlik Hizmetleri Kanunu'dur. İlki bu altyapının korunması konusunda Jandarma ve Polis'in görevlerini/yetkilerini düzenlerken, ikincisi yatırımcı firmalara kendi güvenlik güçlerini kurmaları konusunda, bir takım kısıtlamalar koysa da, müsaade etmektedir. Bu güvenlik yapılanmasında sorumluluk büyük oranda Jandarma'ya yüklenmektedir, bu durum ise güvenlik zafiyeti oluşabileceği konusunda endişelere neden olmaktadır. Bkz., Mitat Çelikpala, "Protecting the Key National Utilities and Energy Infrastructure" içinde James Ker-Lindsay - Alastair Cameron, der., *Combating International Terrorism: Turkey's Added Value*, Royal United Services Institute (RUSI), London, Ekim 2009, ss.16-18.

43 "Kurd Rebels Say They May Hit Pipelines if Attacked", 19 Ekim 2007, <http://www.reuters.com/article/2007/10/19/idUSL19752599>.

44 "PKK Claims Responsibility for Blast at Turkish Gas Pipeline", 14 Ağustos 2011, http://articles.cnn.com/2011-08-14/world/iran.pipeline_1_gas-pipeline-pkk-kurdistan-workers-party?_s=PM:WORLD.

etti.⁴⁵ Bu açıklamadan iki yıl sonra, 5 Ağustos 2008 tarihinde, BTC'nin Erzincan-Refahiye bölümünde bir patlama gerçekleşmiştir.⁴⁶ Her ne kadar resmi kurumlar tarafından patlamanın teknik bir arıza sebebiyle meydana geldiği açıklansa da, PKK'nın bu patlamayı üstlenmesi çoğu yabancı gözlemciyi patlamanın gerisinde örgütçe düzenlenen bir sabotaj eyleminin olduğuna ikna etmiştir.⁴⁷ Türkiye'nin enerji altyapı güvenliği konusundaki bu zafiyetine, BOTAS'ın verdiği rakamlara göre, itibari 10 Milyon Amerikan Doları tutarında zarara yol açan, hırsızlık ve vandalizm gibi etkenler de eklenebilir.⁴⁸

Türkiye'nin kritik enerji altyapı güvenliği hususunda değinilmesi gereken bir diğer konu; uzunluğu 30 km'den fazla olan ve bir noktada 698 metreye kadar daralan Türk Boğazlarının güvenliği ile ilgilidir.⁴⁹ Bu dar geçiş yolundan (*choke point*) yılda 3 milyar varil petrol eşdeğeri enerji kaynağı son derece yavaş ilerleyen tankerlerle taşınmakta, bu miktarın ağırlıklı kısmını (%85) ise ham petrol oluşturmaktadır.⁵⁰ Artan enerji talebi ile koşut olarak bu dar su geçidinden, 5000'den fazlası petrol tankeri olmak üzere, yılda yaklaşık 60 bin deniz taşıtı geçmektedir. Haliyle de böylesi bir yoğunlukta artan deniz trafiği ciddi kaza riski yaratmaktadır.⁵¹ Bazen uzunluğu 300 metreye yaklaşan tankerlerin Kandilli civarında 45 Derecelik manevra yapmasını gerektiren⁵² İstanbul Boğazı'nda, 2010 yılına gelinceye değin, 20 civarı büyük çaplı kaza gerçekleşmiştir. Bu kazalardan en kötüsü 1979 yılının 15 Kasım'ında meydana gelmiş ve 95 bin ton ham petrolün deniz sularına karışmasına yol açmıştır.⁵³

45 "Karayılan: Chauvinism Deepens", 15 Temmuz 2006, <http://www.kurdishinfo.com/modules.php?p?name=News&file=article&sid=8337>, alıntı yapıldığı kaynak, Ali M.Kökner, "The Epidemic of Energy Terrorism" içinde Gal Luft - Anne Korin, der., Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook, San Diego, Praeger, 2009, s. 25.

46 Patlama Ceyhan'a pompalanan toplam petrol akışında %1'lik bir geçici kapasite kaybına neden olmuştur. Ancak bunun da ötesinde, BTC olay sonrasında 15 gün kapanmış ve yaklaşık 1,5 Milyar Amerikan Doları civarında maddi zarara meydana gelmiştir. Bkz., Hasan Alsancak, "The Role of Turkey in Global Energy: Bolstering Energy Infrastructure Security", *Journal of Energy Security*, Mayıs 2010, http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=247:the-role-of-turkey-in-the-global-energy-bolstering-energy-infrastructuresecurity&catid=106:energysecuritycontent0510&Itemid=361.

47 Gareth M Winrow, "Protection of Energy Infrastructure" içinde James Ker-Lindsay - Alastair Cameron, der., *Combating International Terrorism: Turkey's Added Value*, Royal United Services Institute, London 2009, s.19.

48 "Hırsızlar BOTAS'ı Soymaya Doymadı", *Yeni Şafak*, 3 Nisan 2009, <http://yenisafak.com.tr/Ekonomi/?t=03.04.2009&i=178763>.

49 *World Energy Outlook 2009*, s. 118.

50 "World Oil Transit Chokepoints", *EIA*, Şubat 2011, <http://205.254.135.7/countries/regions/topics.cfm?fips=WOTC>.

51 Ibid.

52 Ibid.

53 Crispian Balmer, "NATO Commander Says Maritime Security is Weak Link", *Washington Post*, 8 Mart 2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A40509-2004Mar8.html>.

Gazi

Akademik
Bakış

241

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Öte yandan, RAND tarafından 2008 yılında yayınlanan bir rapor,⁵⁴ Boğazları, Panama Kanalı ile beraber, terör saldırısının olmadığı nadir su geçitlerinden birisi olarak tanımlamıştır. Ancak bu durum, terörist grupların gelecekte de bu eylemsizliklerini 'kesinlikle' devam ettireceğini göstermez. 1999 Ocağında 9 silahlı eylemci, 255 yolcusuyla bir feribotu 9 gün rehin almış, eylemleri ancak uzun süren görüşmelerden sonra insan hayatına mal olmadan sona erdirilebilmiştir. Kazadan kaynaklanan güvenlik zafiyeti ve olması her zaman muhtemel terör eylemleri, tıpkı Malaga ve Hürmüz Boğazları gibi, Türk dar su yolu geçitlerinin de Batı'nın ve konumuz özelinde NATO'nun gündeminde olma nedenidir.

NATO'nun Yeni Enerji Rolü ve Türkiye: Olanaklar ve Sınırlılıklar

Ertan Efeğil'in ifadeye döktüğü gibi, "Türkiye, NATO bünyesinde ikinci büyük askeri gücünün, Müslüman ve demokratik kimliğinin de kolaylaştırıcı etkisi sayesinde, Avrupa, Balkanlar, Kafkasya, Ortadoğu, Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde güvenliğin sağlanmasında aktif rol oynayacağını düşünmektedir."⁵⁵ Bu bağlamda Türkiye, birçok NATO operasyonunda hem eğitim ve hem de güç konuşturmak yoluyla aktif rol oynamaktadır.⁵⁶ Dahası kişi başına düşen gelirin nispeten düşük olmasına rağmen ittifakın bütçesine en çok katkı yapan dokuzuncu ülke Türkiye'dir.

Yukarıda geniş bir şekilde tartışıldığı üzere, Avrupa'nın dördüncü enerji koridoru olma iddiasındaki net enerji ithalatçısı Türkiye, yeni enerji jeopolitiğinin iki temel kaygısını teşkil eden enerji milliyetçiliği ve enerji terörizmi risklerinin erime potası konumundadır. Rusya'ya olan yüksek oranda enerji bağımlılığı (doğal gazda yaklaşık % 65) ve bu ülkenin GKB'deki-özellikle Gürcistan çatışması sonrasında bölge jeopolitiğinde-siyasi etkinliği, Türkiye'nin hareket alanını sınırlamaktadır.⁵⁷ Haliyle, Türkiye, GKB'de Rusya ile NATO

54 Peter Chalk, *The Maritime Dimension of International Security*, RAND Corporation, Pittsburgh 2008, s. 11.

55 Ertan Efeğil, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde, Devlet-İç Çatışmalarda Türkiye-NATO Arasındaki İşbirliği Arayışları", *Ortadoğu Analiz*, 4/40, Nisan 2012, s.46. Ayrıca, bkz. Gökhan Özkan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 12/1, 2010, ss.109-132.

56 1)Emniyetli bölgeler inşa etmek için Bosna-Hersek Koruma Gücü ve NATO Uygulama/İstikrar Gücü, 2)Eski Yugoslavya'da ekonomik yaptırımlara ve silah ambargosuna destek vermek için, Sharp Guard Harekâtı 3) Eski Yugoslavya'da hava sahasını kontrol etmek için *Deny Flight* Operasyonu, 4)1997'de Arnavutluğa insani yardımın yapılması için Alba Harekâtı 5) Irak'a Eğitim Desteği, NATO Kosova Gücü, 6)Afgan yönetimini desteklemek, Afgan milli ordusunu eğitmek ve benzeri görevler için ISAF ve Bölgesel İmar Ekibi 7) Aden Körfezinde korsanlık, deniz haydutluğunu önlemek için NATO Daimi Deniz Güven Grubu. Bkz, Genelkurmay Başkanlığı, "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme HarekâtınaKatkıları", http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahl%C4%B1_kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm

57 2008 Ağustos'unda Rusya'nın Gürcistan ile karşı karşıya geldiği esnada Türklerin aldığı tarafsız pozisyon ve bu manada Ankara'nın, Moskova ile ilişkileri konusunda dikkatli bir politika izlemesi pek de şaşırtıcı olmamıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Rusya-Gürcistan çatışmasının ardından, NATO sözleşmesine sıkı bir şekilde bağlı kalmak yerine - Soğuk Savaş yıllarında Karadeniz'in

arasında "hassas bir denge siyaseti" benimsemekte⁵⁸, bu durum ise en somut halini Karadeniz'in/Boğazların statüsü ve Rusya'yla beraber giriştiği enerji yatırımlarında görülmektedir.⁵⁹ Rusya ile artan bağımlılık ilişkisi, NATO'nun enerji rolünün Türkiye özelindeki kırmızı çizgilerini belirlemiştir.

Enerji terörizmi konusunda ise, Türkiye'nin PKK'dan kaynaklanan bir güvenlik zafının olduğu ortada. Terör saldırılarının yanında boru hatlarına yönelik sabotaj, vandalizm ve hırsızlık gibi eylemler, Ankara'nın enerji menşeyli endişelerini iyice tırmandırmıştır. Son olarak, Türkiye, dar geçiş yolu konumundaki Türk Boğazlarında giderek artan tanker trafiği sebebiyle, ortaya çıkan kaza ve terör riski faktörlerini asgariye indirme çabası içerisindedir.

Görülebileceği üzere Türkiye, NATO'nun Lizbon'la beraber giriştiği yeni enerji rolünün tatbiki açısından bir laboratuvar konumundadır. Tıpkı insan hayatı gibi, Türkiye üzerine konuşlanmış fiziksel yapının güvenliği de özü itibarıyla ulusal hükümetlerin çizdiği hukuksal alan içerisinde ve onun görevlendirdiği kolluk güçlerince ifa edilmektedir. Ancak bu güvenlik yapılanması, kritik enerji altyapılarının güvenliği konusunda – özellikle Batılı gözlemciler nezdinde - güvenlik zafiyeti olduğu izlenimi yaratmakta. Türkiye'nin kendi ulusal güvenlik çıkarlarının yanında uluslararası birçok aktörü de yakinen ilgilendiren bu konuda, Ankara'nın bekleme lüksü olmadığı açık. Bu noktada, NATO gibi geniş işbirliği ağı olan bir uluslararası güvenlik örgütünün katkı yapabileceği çok önemli alanlar mevcuttur. Türkiye, özellikle de NATO gibi bu alanda sivil-askeri tecrübeye sahip olan ve gerekli teknolojik donanımı elinde bulduran bir örgütten dolayı da olsa yararlanma yoluna gitmek durumunda. Peki, NATO anılan enerji güvenliği kaygılarıyla mücadele konusunda Türkiye'ye ne tür katkılar yapabilir? Bu soruya—yukarıda betimlenen—İttifak'ın enerji güvenliğine yönelik rol oynayabileceği dört niş alanı çerçevesinde cevap aramak uygun olacaktır.

Shea'nın 2. Uygulama alanı olarak tanımladığı dar su geçitlerindeki enerji arz akışının güvenceye alınması, Rusya faktörü nedeniyle Türkiye açısından kabul edilmesi maliyet getiren bir içeriğe sahiptir. Rusya'nın Novorossik

barış gölü olarak kalmasının anahtarı olan - Montrö Boğazlar Sözleşmesinin kısıtlamalarını insani yardımları taşıyan Amerikan donanma gemilerine uygulamayı uygun görmüştür.

58 Igor Torbakov, "The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations", The Jamestown Foundation, Washington 2008, <http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>.

59 Ankara, Nabucco'ya alternatif olarak Moskova tarafından ortaya atılmış olan Güney Akım projesinin Karadeniz'deki karasularından geçmesine – birçok enerji uzamanının her iki projenin birden hayata geçmesinin mümkün olmadığı uyarılarına rağmen - izin vermiştir. Bunun yanı sıra Türkiye, Kuzey-Güney enerji ekseninde Rus kaynaklarının taşınması için Samsun-Ceyhan petrol ve Mavi Akım-2 doğal gaz projelerini ortaya atmıştır. Türkiye Petrol Anonim Şirketi (TPAO) ise Rus Gazprom'la beraber Irak'taki Bedra petrol bölgesinde ortak petrol üretim yatırımlarını projelendirmiştir. Rusya'yla girişilen enerji işbirliklerinin son halkası ise Mersin Akkuyu'da inşa edilecek olan nükleer tesisin işletim haklarının - zaten yüksek orada kaynaklarına bağımlı olunan - Rusya'ya verilmesi olmuştur.

Gazi

Akademik
Bakış

243

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

limanından gelen ve Boğazlar'dan geçerek dünya denizlerine giden gemiler (petrol tankerleri de dahil), boğazlardan geçen toplam gemi miktarının 2/3'nü kendi başına oluşturmaktadır. Bu anlamda, NATO'nun *Active Endeavor* ya da *Operation Earnest Will* türünden bir devriye görevini Boğazlara ve Karadeniz'e sarkıtması, Türkiye'nin Rusya ile uyum arayan transit ülke dış politikası ile ihtilaf halindedir.⁶⁰ Zaten, NATO'nun hâlihazırda Akdeniz'de devam ettirdiği *Active Endeavor* görevi aslında dolaylı yoldan Türk Boğazları'nı teminat altına, bir ölçüde, almaktadır. Son bir nokta olarak, halen NATO'nun elinde bulunan savaş gemisi filosu, tonaj olarak açık denizlerde ancak gözetleme ve gerektiğinde, önleme yeteneğine sahip.⁶¹ Bu anlamda, Boğazlarda yakın dönemde NATO Filoları görmek, Türkiye arzu etse dahi, bu türden teknik uyumsuzluklardan ötürü mümkün değildir. Bunun yerine, İttifak üyeleri arasında tesis edilecek bir istihbarat şebekesi ile Boğaz trafiği hakkında bilgi paylaşımı yapılması ve gözlemde bulunulması hem teknik yönden olasıdır hem de Rusya'yı daha az rahatsız edeceğinden, Türkiye tarafından kabul edilebilir bir seçenektir.

Türkiye'nin Lizbon Zirvesi'nden çıkan kritik enerji altyapısı ile ilgili askeri koruma vizyonuna en azından tümüyle eşlik edemeyeceği diğer alan, petrol boru hattı ve diğer benzeri yapıların NATO eliyle güvenceye alınmasıdır. Öncelikle, BTC gibi boru hatlarının doğrudan NATO kontrolüne verilmesi Türkiye'yi, tıpkı Boğazların korunması konusunda değinildiği gibi, yakın komşuları olan enerji üreticisi ülkelerle (Rusya ve İran) ilişkilerinde sıkıntıya sokabilir. Daha da önemlisi, doğal olarak, Türkiye kendi hâkimiyet sahasını gene kendi hukuki çerçevesi içerisinde görevlendirilen ulusal kuvvetlerle savunmak konusunda ulus-devlet hassasiyetine sahip. Ayrıca, Orta Doğu'daki en büyük Amerikan üssü olan İncirlik Üssü'nün BTC gibi boru hatlarına olan yakın mesafesi, bu alanda ilave yabancı askeri personel ve teçhizat gereksinmesini ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan, Shea'nın ele aldığı ve 7. Strateji Konseptinde önemli oranda tekrar edilen 1. Uygulama alanına göre, Enerji Güvenliği ve İstihbarat Analiz Birimi gibi kurulması düşünülen bilgi paylaşımı merkezleri, Türkiye'ye çok ihtiyaç duyduğu haber-alma olanaklarını sunabilir.

Dördüncü uygulama alanı da benzer bir bakış açısından ele anılabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere, NATO'nun sunacağı sivil ve askeri eğitim olanakları, Türkiye'nin kendi enerji altyapısını koruma konusunda hissettiği bir takım eksiklikleri giderebilecek niteliktedir. Ancak, (4. Madde uyarınca) denizden veya havadan devriye katkısı sağlanması, ne Türkiye'nin arzu ettiği bir destek türüdür, ne de aslında NATO bu hususta zorlayıcıdır: kendi askeri varlığını doğrudan bir müttefik toprağına yollamayı, bu müttefikin tasarrufuna bırakmıştır. Öte yandan, Türkiye ve NATO arasında, özellikle bilimsel ve sivil sahada konumuz açısından bir takım işbirlikleri şu anda yürürlüktedir. Bunlardan birisi, "Güney Kafkasya-

60 Ali M. Köknar, "Maritime Terrorism: A New Challenge for NATO", *Institute for the Analysis of Global Security*, 24 Ocak 2005, <http://www.iags.org/n0124051.htm>.

61 Elinor Sloan, *NATO Approaches to Energy Security: Future Options, Challenges and Directions*, Ottawa, Critical Energy Infrastructure Protection Policy Research Series (No. 1), Mart 2007, s. 23.

Doğu Anadolu Enerji Koridorları için Sismik Tehlike ve Risk Değerlendirmesi Projesidir." (SPS). Bu kapsamda, uzun dönemdir, Türk, Azeri ve Gürcü bilim adamları Bakü-Ceyhan ve Bakü-Erzurum doğalgaz boru hatlarını deprem tehlikesine karşı tetkik etmekte.⁶² Bilim adamlarınca oluşturulan bu platform sadece depremin erken farkedilmesi ile ilgilenmemekte, dahası deprem sonrasında oluşacak hasarı asgariye çekecek önlemlerin alınması ile ilgilenmekte. Kanada, İtalya, ABD ve Yunanistan gibi bölge dışı ülkelerin de gözlemci statüsünde katıldığı bu platform, 1999 yılından bu yana bölge ülkeleri arasında işbirliğini de güçlendirici bir hüviyettir.

Sonuç

Bu makalede, NATO'nun enerji güvenliği ile ilgili kendisine doğrudan ilk defa rol atfettiği Lizbon Zirvesi'ni tetikleyen iki gelişmeden bahsettik. Yeni enerji jeopolitiğinin ortaya çıkardığı bu dinamiklerden bir tanesi Rusya'nın Transatlantik Topluluğu içerisinde çatlaklar yaratacak şekilde kullandığı enerji silahıdır. Bu faktör, esasında, Riga Zirvesi'nin gerek zamanlamasını gerekse de gündemini, diğer dinamikten (Batıya enerji tedarik eden altyapı ve dar su geçitleri) çok daha büyük bir oranda tayin etti. Öte yandan, 2006 yılındaki Riga Zirvesi'nden 2010 yılındaki Lizbon Zirvesi'ne gelinceye değin geçen süreçte, bu kaygının arka plana bırakıldığını ve olabildiğince Rusya ile ilgili konuların enerji güvenliği ile ilişkili konulardan ayrı ele alındığını görüyoruz. Rusya ile işbirliği olanaklarının halen var olduğunu ve Rusya'ya karşı beraberce hareket etmenin çok da kolay olmadığını resmeden bu tavır; NATO'nun, en azından şimdilik, kendi uğraşısını dar su yollarındaki güvenlik zaafı ve artan terör tehdidi ile sınırladığına işaretler.

Bu makale kapsamında, Ankara'nın kendi dış politikasını iki sınırlılık arasında kurduğunu savladık. Türkiye, NATO çatısı altında yaklaşık 60 yıldır tüketici profilli ülkelerle (AB veya ABD) sürdürdüğü işbirliğini ancak üretici türden ülkeleri (Rusya veya İran) tümüyle yitirmeyeceği bir noktaya erişene değin devam ettirecektir. NATO'nun Lizbon'da aldığı karar, Rusya gibi Avrasya jeopolitiğinde önemli bir ağırlık merkezi olan bir enerji süper-gücünü doğrudan karşısına alacak hiçbir radikal hamle içermiyor. Dış politikasının ana hatlarını bir transit ülkenin gereksinimleri ile uyarlı hale getiren Türkiye açısından, NATO'nun böylesi temkinli bir duruş benimsemesi olumludur.

Ankara, Rusya'nın dolaylı veya doğrudan hasımlaştığı hiçbir senaryoda 4. Koridor olmasına yarayacak bir sonuç elde edemeyeceğinin bilincindedir. Bu manada, NATO'nun doğrudan kendi askeri varlığını Türkiye'de konuşlandırması, öngörülebilir bir gelecekte söz konusu değildir. Aynı biçimde, NATO'dan Türkiye'nin Boğazların korunması ile alakalı geniş ölçekli bir yardım talep etmesi de olanaklı görünmüyor. Öte yandan, geri planda kalan ve sadece personel eğitimi, istihbarat paylaşımı ve gerekli teçhizatın temini konusunda yardım sunan bir ortaklığa Ankara daha olumlu bakacaktır.

62 "NATO's Role in Energy Security," 25 Mayıs 2011, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49208.htm.

Gazi

Akademik
Bakış

245

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

Kaynaklar

ALSANCAK Hasan, "The Role of Turkey in Global Energy: Bolstering Energy Infrastructure Security", *Journal of Energy Security*, Mayıs 2010, http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=247:the-role-of-turkey-in-the-global-energy-bolstering-energy-infrastructure-security&catid=106:energysecuritycontent0510&Itemid=361.

ARIBOĞAN D. Ülke - Mert Bilgin, "New Energy Order Politics Neopolitics: From Geopolitics to Energeopolitics", *Uluslararası İlişkiler*, V/20, Winter 2009, p.p. 109-132.

BAHGAT Gawdat, *An Interdisciplinary Approach to Energy Security*, John Wiley & Sons Ltd., New York, 2011.

BALMER Crispian, "NATO Commander Says Maritime Security is Weak Link", *Washington Post*, 8 Mart 2004, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A40509-2004Mar8.html>.

CEBECİ Münewer, "NATO-EU Cooperation and Turkey", *Türkîşî Policy Quarterly*, X/3, p.p. 93-103.

CHALK Peter, *The Maritime Dimension of International Security*, RAND Corporation, Pittsburgh 2008.

ÇELİKPALA Mitat, "Protecting the Key National Utilities and Energy Infrastructure" içinde James Ker-Lindsay - Alastair Cameron, der., *Combating International Terrorism: Turkey's Added Value*, Royal United Services Institute (RUSI), London, Ekim 2009, p.p. 16-18.

DAVIS Ian, "NATO Reform Lite: An Evaluation of the Lisbon Summit (Part I)", 26 Kasım 2010, s. 3, http://www.natowatch.org/sites/default/files/An_Evaluation_of_the_Lisbon_Summit_Part_I_0.pdf.

EFEĞİL, Ertan, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde, Devlet-İçî Çatışmalarda Türkiye-NATO Arasındaki İşbirliği Arayışları", *Orta Doğu Analiz*, 4/40, Nisan 2012, s.42-48.

Energy Security and NATO Policy Research Paper, Royal United Services Institute for Defence and Security Studies (RUSI), London, 2008.

GALLIS Paul, "NATO and Energy Security", *CRS Report for Congress*, Mart 2006, <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/crs/rs22409.pdf>.

Genelkurmay Başkanlığı, "Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", http://www.tsk.tr/4_uluslararası_iliskiler/4_1_turkiyenin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari/konular/turk_silahli_%20kuvvetlerinin_barisi_destekleme_harekatina_katkilari.htm

GIROUX Jennifer, "Targeting Energy Infrastructure: Examining the Terrorist Threat in North Africa and its Broader Implications", *Analysis of the Real Instituto Elcano*, 25, 2009, 13 Şubat 2009, http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_eng/Content?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/international+terrorism/ari25-2009.

GOLDMAN Marshall I., *Petrostate: Putin, Power, and the New Russia*, Oxford University Press, Oxford, 2010.

HLIHOR Konstantin, "It is Time for a NATO Energy Security", *Romanian Journal of Security Studies*, I/2, Winter 2010, ss. 39-46.

KHAMASHURIDZE Zurab, "Energy Security and NATO: Any Role for the Alliance?", *Connections: The Quarterly Journal*, VII/4, Fall 2008, ss. 43-58.

KLARE Michael, *Rising Powers, Shrinking Planet: The New Geopolitics of Energy*, New York, Metropolitan Books, 2008.

KÖKNAR, Ali M., "Maritime Terrorism: A New Challenge for NATO", *Institute for the Analysis of Global Security*, 24 Ocak 2005, <http://www.iags.org/n0124051.htm>.

KÖKNAR Ali M., "The Epidemic of Energy Terrorism" içinde Gal Luft - Anne Korin, der., *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, San Diego, Praeger, 2009.

LIN, Rosa, "Different views of NATO countries keep energy security off summit agenda", 09 Mayıs 2012, <http://nationalsecurityzone.org/natog8/different-views-of-nato-countries-keep-energy-security-off-summit-agenda/>

LUFT Gal - Anne Corin, *Energy Security Challenges for the 21st Century*, California, Praeger 2009.

LUFT Gal - Anne Corin, "Terrorism Goes to Sea", *Foreign Affairs*, LXXXV/6, November/December 2004, ss. 61-71.

LUGAR, Dick, "Energy and NATO", 27 Kasım 2006, <http://lugar.senate.gov/energy/press/speech/riga.cfm>

MONAGHAN Andrew, "Energy Security: NATO's Limited, Complementary Role", *NATO Defense College Research Paper*, No 36, Mayıs 2008, http://www.incipe.org/rp_36en.pdf.

NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement. Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for Nato, Brussels, NATO Public Diplomacy Division, 17 Mayıs 2010.

ÖĞÜTÇÜ Mehmet, "Turkey and the Changing Dynamics of World Energy: Towards Cleaner and Smarter Energy", *Insight Turkey*, XII/3, 2010, ss. 63-88.

Özkan, Gökhan, "Soğuk Savaş Sonrası Orta Asya ve Kafkasya Ekseninde Türkiye-NATO-Rusya İlişkileri ve Türk Dış Politikası'na Yansımaları", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/1, 2010, ss.109-132.

TAYLOR Scott R. vd., "Consequence Management in Need of a Timeout", *Joint Force Quarterly*, Summer 1999, ss. 78-85, http://www.dtic.mil/doctrine/jel/jfq_pubs/1422.pdf.

SHEA Jamie, "Energy Security: NATO's Potential Role", Sonbahar 2006, www.nato.int/docu/review/2006/issue3/english/special1.html.

SLOAN Elinor, *NATO Approaches to Energy Security: Future Options, Challenges and Directions*, Ottawa, Critical Energy Infrastructure Protection Policy Research Series (No. 1), Mart 2007.

SMITH, Keith C., *Russia and European Energy Security: Divide and Dominate*, Washington, CSIS Press, 2008, s. 4-7.

THE WHITE HOUSE, *The National Strategy for Homeland Security*, Washington D.C., Mayıs 2011, http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf.

Gazi

Akademik
Bakış

247

Cilt 5 Sayı 10
Yaz 2012

TORBAKOV, Igor, "The Georgia Crisis and Russia-Turkey Relations", The Jamestown Foundation, Washington, 2008, <http://www.jamestown.org/uploads/media/GeorgiaCrisisTorbakov.pdf>.

WINROW Gareth M, "Protection of Energy Infrastructure" içinde James Ker-Lindsay ve Alastair Cameron, der., *Combating International Terrorism: Turkey's Added Value*, Royal United Services Institute, London 2009, pp.19-22.

World Energy Outlook 2009, International Energy Agency, <http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2009/WEO2009.pdf>.

WRIGHT, George G., *It is Time for a National Energy Security Strategy*, Philadelphia, The US Army War College Research Project (Num. 298-Rev. 8-98), Mart 15, 2008.

YERGIN, Daniel, "Ensuring Energy Security", *Foreign Affairs*, LXXXV/2, March/April 2006, p.p. 69-82.

YORKAN Arzu, "Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor", <http://www.abbulteni.org/makale-ve-yorumlar/183-ukrayna-rusya-doal-gaz-krizi-avrupa-ve-tuerkiye-zor-guenler-geciriyor.html>.

"Hırsızlar BOTAŞ'ı Soymaya Doymadı", *Yeni Şafak*, 3 Nisan 2009, <http://yeni-safak.com.tr/Ekonomi/?t=03.04.2009&i=178763>.

"Istanbul Cooperation Initiative (ICI)", http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52956.htm.

"Kurd Rebels Say They May Hit Pipelines if Attacked", 19 Ekim 2007, <http://www.reuters.com/article /2007/10/19/idUSL19752599>.

"Lisbon Summit Declaration", 20 Kasım 2010, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm.

"Ministers Give Nod to EU Energy Security Agenda", 20 Şubat 2010, <http://www.euractiv.com/energy/ministers-give-nod-eu-energy-security-agenda/article-179638>.

"NATO's Role in Energy Security: Challenges for South Eastern Europe", 26-27 Mayıs 2011, http://www.nato.int/cps/en/SID-3810FAC5-FFAFA120/natolive/news_75463.htm.

"NATO's Role in Energy Security", 2011, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49208.htm.

"Opposing Views: Should NATO Defend Europe Against Russia's Energy Weapon?", 2 Nisan 2007, <http://www.rferl.org/content/article/1079722.html>.

"PKK Claims Responsibility for Blast at Turkish Gas Pipeline", 14 Ağustos 2011, http://articles.cnn.com/2011-08-14/world/iran.pipeline_1_gas-pipeline-pkk-kurdistan-workers-party?_s=PM:WORLD.

"Riga Summit Declaration", *NATO.int*, 19 Kasım 2006, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>.

"Strasbourg/Kehl Summit Declaration", 4 Nisan 2009, http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_52837.htm.

"Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation", 20 Kasım 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

"Terrorist Attack at Abqaiq Oil Facility Thwarted," *Saudi-U.S. Relations Information Service*, 25 Şubat, 2006, <http://www.saudi-us-relations.org/articles/2006/nid/060225-abqaiq-attack2.html>

"World Oil Transit Chokepoints", *EIA*, Şubat 2011, <http://205.254.135.7/countries/regions-topics.cfm?fips=WOTC>.